

dimi ve Şam müftüsü olarak bilinen Fevri Ahmed Efendi'nin doğum yeridir. 978'-de (1570-71) vefat eden Fevri Ahmed Efendi Arapça, Farsça ve Türkçe eserler yazmış ve büyük bir divan bırakmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 477, s. 174; BA, MAD, nr. 5625; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Fevzi Kurdoğlu — Ali Haydar Alpagot), İstanbul 1935, s. 342; M. Sanuto, *Diari*, Venezia 1880, IV, 15, 368; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârîh*, II, 133; Âli, *Künhü'l-ahbâr*, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. turc, nr. 73, vr. 188*; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 710-711; *Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff* (nşr. E. V. Groote), Köln 1869, s. 65; *Die Chronik des Ahmed Sinân Celebi Genannt Bihişti: eine Quelle zur Geschichte des Osmanischen Reiches unter Sultan Bayezid II* (nşr. B. Moser), München 1980, s. 191-192; F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris 1826, I, 400; J. G. von Hahn, *Albanische Studien*, Jena 1855, II, 118-119; Fr. W. von Reden, *Die Türkei und Griechenland etc.*, Frankfurt 1856, s. 259; L. Heuzy — H. Daumet, *Mission archéologique de Macedoine*, Paris 1875, s. 349-392; *İşkodra Vilâyeti Sahnâmesi* (1310), s. 110; K. Jireček, "Die Lage und Vergangenheit der Stadt Durazzo in Albanien" (L. von Thallóczy, *Illyrisch-Albanische Forschungen* içinde), Wien-Leipzig 1916, I, 152-167; C. Prasn timer — A. Schöber, *Archeologische Forschungen in Albanien und Montenegro*, Wien 1919, s. 32 vd.; M. von Sufflay, *Städte und Burgen Albaniens, hauptsächlich während des Mittelalters*, Wien-Leipzig 1924, s. 19 vd.; L. Rey, "Les remparts de Durazzo", *Albania*, Paris 1925, s. 33-48; C. Jonuzi, *Guide d'Albanie*, Tirana 1958, s. 166-173; *Tourist Guide: Book of Albania*, Tirana 1969, s. 73-79; H. J. Kissling, "Zur Eroberung von Durazzo durch die Türken (1501)", *Studia Albanica Monacensia in memoriam Georgii Castriotae Scanderbegi*, München 1969, s. 23-31; S. Pollo — A. Puto, *Histoire de l'Albanie dès l'origine au nos jours*, Roanne 1974, s. 54-67; Richard Kreutel, "Der Fromme Bayezid", *Die Geschichte seiner Herrschaft (1481-1512) nach den altosmanischen Chroniken des Oruç und des Hanivaldanus*, Wien-Köln 1978, s. 141-144; Zija Shkodra, *La ville albanaise au cours de la renaissance nationale*, Tirana 1988; a.mlf., "Le mar ché albanais au XVIII^e siècle", *Studia Albanica*, I, Tirana 1966, s. 159-172; M. Kiel, *Ottoman Architecture in Albania: 1385-1912*, İstanbul 1990, s. 94-107; a.mlf., "A Note on the Exact Date of Construction of the White Tower of Thessaloniki", *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Aldershot 1990, VI, 352-357; Fr. Babinger, "Ewlijâ Tschelabi's Reise wege in Albanien", *Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen*, XXXIII, Berlin 1930, s. 138-178; V. Toçi, "L'amphitheatre de Dyrrah", *Monumentet*, sy. 2, Tirana 1971, s. 37-42; Gjerak Karaiskaj, "Kalaja e Durrësit në mesjetë" a.e., sy. 13, Tirana 1977, s. 29-53; Alesandër Meksi, "Dy bazilika mesjetare të panjohura", a.e., sy. 13 (1977), s. 71-84; V. L. Ménage, "Draç", *EI²* (İng.), II, 616-617.



MACHIEL KIEL

DRAĞMAN KÜLLİYESİ

İstanbul Fatih'te
günümüzde Draman olarak
anılan semtte

XVI. yüzyıla ait küçük bir külliye.

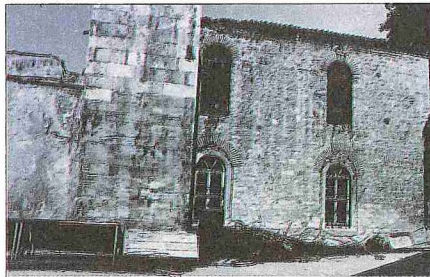
Cami, tekke, sıbyan mektebi ve dârül-kurrâdan ibaret külliyesinin çekirdeğini meydana getiren cami-tekke, 948 (1541-42) yılında "drağman" veya "dragoman" denilen saray tercümanlarından Yünus Bey tarafından tesis edilmiştir. Bâninin aynı yerde daha önce yaptırdığı sıbyan mektebi ile küçük bir külliye teşkil eden bu kuruluşun cami-tevhidhâne ve der viş hücrelerinden oluştuğu anlaşılmaktadır. Yünus Bey'in kardeşi Mustafa Ağa'nın, tasarımı Mimar Sinan'a ait olan bu yapı topluluğunun yanına bir dârülkurrâ yaptırması, bu arada bunlara bir de harem binasının eklenmesi ve tekkenin ilk postnişini Bosnalı Şeyh Abdülmü'min Efendi'nin aynı yüzyılın üçüncü çeyreği içinde müstakil bir tevhidhâne inşa ettirmesi sonucunda külliyesinin mimari programı biraz daha genişlemiştir. Başlangıçta hem cami hem tevhidhâne olarak faaliyet gösterdiği anlaşılan ilk bina bu tarihten sonra yalnız cami görevi yapmış olmalıdır.

Drağman Külliyesi'nin zaman içinde geçirmiş olduğu onarım, değişiklik ve yenilenmeler arasında şunlar kayda değer: 1729'daki Balat yangınında hasar gören tekke ertesi yıl III. Ahmed tarafından yenilenmiş ve bu tarihten sonra o günlerdeki postnişini İszâde Şeyh Mehmed Sâlih Sahvî'nin lakabından dolayı İszâde Tekkesi adıyla da anılmaya başlamıştır. 1764'te III. Mustafa tekkeyi yeniden inşa ettirirken cami ve harem onarımdan geçirmiş, bu arada İszâde'nin kabri üzerine bir ahşap türbe yaptırmıştır.

Cami ile sıbyan mektebinin Sultan Abdülaziz tarafından da 1873'te tamir ettirildiği bilinmektedir. 1914'te yıkılacak halde bulunduğu gerekçesiyle caminin çatısıyla son cemaat yeri yıktırılmış ve son cemaat yeri, pencere nisbetleri aslına uygun düşmeyecek bir biçimde yeniden yapılmıştır. 1925'te tek kelerin kapatılmasından sonra cami kullanılmaya devam etmiş, sıbyan mektebi de bir ara spor kulübü binası olmuştur. Külliye arsasının kuzeybatı köşesinde yer aldığı bilinen harem binası, caminin batı yönünde bulunduğu anlaşılan diğer tekke bölümleri, hazîre içindeki ahşap İszâde Türbesi ve kaynaklarda cümle kapısının önündeki merdivenlerden inildiğinde karşıya gelen köşede bulunduğu bildirilen dârülkurrâ ise tamamen ortadan kalkmıştır. 1970'li yıllarda cami ile Kur'an kursu olarak kullanılmaya başlanan sıbyan mektebinin giriş (kuzey) yönlerine mimari hüviyetlerine tamamen yabancı birtakım ilâveler yapılmış, ayrıca cami son yıllarda kurulan bir derneğin ön ayak olmasıyla Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından önemli ölçüde değiştirilerek ihya edilmiş, bu arada harimin ahşap çatısının yerine kâgir bir kubbe yapılırken son cemaat yeri de mermer sütunlara oturtulan sivri kemerlerin taşıdığı kubbelerle donatılmıştır.

Külliyesinin cümle kapısı, doğuda Draman caddesi boyunca uzanan cami, tekke, sıbyan mektebi ve hazîrenin bulunduğu platformun istinat duvarı üzerinde yer almaktadır. İki kollu bir merdivenle ulaşılan basık kemerli kapının dış yüzünde cami-tekkenin inşa tarihini (948/1541-42) veren, Farsça manzum metni Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'ye ait ta'lik bir kitâbe, iç yüzünde yine ta'lik hatla yazılmış Osmanlıca manzum metni Sâ-

Drağman Külliyesi'nde cami-tevhidhânenin batı cephesiyle hariminin 1983'te çekilen iki fotoğrafı (M. Baha Tanman fotoğraf arşivi)



hib mahlaslı bir şaire ait olan III. Ahmed'in 1142 (1729-30) tarihli yenileme kitabesi, avlunun kuzeyindeki Tercüman Yunus sokağına açılan tâli girişin üzerinde de aynı yenileme sırasında tevhidhâne kapısına konulduğu ve daha sonraki onarımında (1764-1765) buraya nakledildiği bilinen, sülûs hattını bizzat III. Ahmed'in yazdığı diğer bir Osmanlıca manzum kitâbe bulunmaktadır.

Cami, enine gelişen dikdörtgen planlı bir harim ile kuzeyindeki kapalı son cemaat yerinden ve harimin kuzeybatı köşesinde yükselen minareden meydana gelmiştir. Epeyce onarım ve değişim geçirmesine rağmen özgün tasarımını yakın zamana kadar büyük ölçüde koruyabilen yapıda son cemaat yerinin aslında ahşap direkli bir sundurma biçiminde tasarlanmış olduğu tahmin edilebilir. Kuzey cephesinin ekseninde yer alan taçkapı niteliğindeki harim girişinin basık kemeriyle mukarnaslı kavsarası arasına, ilk inşa tarihini veren Kudsi mahlaslı bir şaire ait sülûs hatlı manzum bir kitâbe yerleştirilmiştir. Harimi sınırlayan ve kısmen moloz, kısmen de kesme taşla örülmüş olan duvarlara, düşey konumda ikili gruplar halinde tasarlanmış dörder pencere açılmıştır. Bu pencerelerin sonradan değişime uğradığı, muhtemelen Sultan Abdülaziz onarımında, alt sırada bulunanlarda üst söve başlıklarının iptal edilerek tuğladan örülmüş özgün sivri kemerlerin içine ampir üslûbuna bağlanan sepet kulpu kemerlerin oturtulduğu, aslında sivri kemerli olması gereken tepe pencerelerinin de III. Mustafa onarımı sırasında yuvarlak kemerlerle donatıldığı görülmektedir. Harim duvarlarında muhtelif nişler, son cemaat yerinde de taçkapağına göre simetrik iki mihrabiye bulunmaktadır.

Harimin kuzey duvarı boyunca alttaki erkeklere, üstteki kadınlara ait olmak üzere iki katlı mahfil uzanmakta ve ampir üslûbunda çubuklu kabartmalarla süslenmiş kare kesitli ahşap dikmeler, bu bölümün Sultan Abdülaziz onarımı sırasında yenilendiğini göstermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü restorasyonuna kadar kiremit kaplı bir ahşap çatı ile örtülü olan harimin ahşap tavanının ortasında bir zamanlar ahşap veya bağdâdî bir kubbenin yer aldığı tahmin edilebilir. İç mekânda, pencere açıklıklarını kuşatan klasik üslûptaki kalem işleri dışında önemli bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. III. Mustafa devrinin barok üslûp özelliklerini gösteren basit mihrapla sıradan işçilikli ahşap minber de bezemesizdir. Bütün klasik devir yapılarında olduğu gibi cepheler son derece sade tutulmuş, süsleme olarak yalnız yapının güneybatı köşesindeki pahı taçlandırılan mukarnaslarla yetinilmiştir. Minare kare kesitli kaidesi, üçgen yüzeylerden oluşan pabuç kısmı, çokgen gövdesi, mukarnaslı müsebbek korkuluklu şerefesi, çokgen peteği ve kurşun kaplı konik ahşap külâhi ile ilk inşa dönemine ait olduğunu hemen belli etmektedir.

Sıbyan mektebi kare planlı, kübik hacimli, içeriden pandantiflerle, dışarıdan sekizgen kasnakla donatılmış bir kubbenin örttüğü tek bir birimden ibarettir. 1970'lerde yapılan restorasyon sırasında gerek iç bünyesi gerekse giriş cephesi büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Düzgün kesme taş işçiliğine sahip duvarlarında caminin cephelerinde görülen tertipte dörder pencere bulunan binanın, ilk yapıldığı yıllarda giriş cephesinden ahşap bir sundurma ile donatılmış olduğu tahmin edilmektedir. Cami ile sıbyan mektebi arasında yer alan hazîrede bâninin ve tekke şeyhleriyle menşurularının kabirleri bulunmaktadır.

Drağman Tekkesi, tesis edilmesinden kapatılışına kadar Halvetiyye tarikatına bağlı bir zâviye olarak faaliyet göstermiştir. İlk postnişini Bosnalı Şeyh Abdülmü'min Efendi'nin (ö. 1004/1595-96), Muslihiyye kolunun pîri Nüreddinzâde Şeyh Mustafa Muslihiddin Efendi'nin (ö. 981/1573-74) halifelerinden olması tekkenin başlangıçta bu kola bağlı bulunduğunu ortaya koymaktadır. XVII. yüzyılın ortalarında Nuriyye koluna intikal eden tekke, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Sünbüliyye koluna bağlanmıştır. Bosnalı Şeyh Abdülmü'min Efendi'nin halefi olan ve Ayasofya'daki vâizliğinin yanı sıra Ordu-yı Hümayun şeyhi sıfatı ile 1592'de Eğri seferine katılan

Tefsîrî Şeyh Hâfız Ömer Fânî Efendi (ö. 1034/1624-25), Türk tasavvuf müzikisi tarihinde önemli bir yeri olan bestekâr, zâkirbaşı ve şair, beşinci postnişin Şeyh Nefesanbarî Osman Efendi (ö. 1684), Sünbüliyye Âsitânesi'ne (Koca Mustafa Paşa veya Sünbül Efendi Tekkesi) mahsus önemli bir görev olan pîşkademliği de yürüten on beşinci postnişin Şeyh Abdülhalim Efendi ile (ö. 1837) halefi Şeyh Hâfız Hüseyin Efendi (ö. 1851) tekkenin meşihatında bulunan kişilerin başlıcalarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Vakıfları Tahrîr Defteri 953 (1546), s. 417-418, nr. 2438; Sâî, *Tezkiretü'l-ebniye*, s. 28, 76; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 307, 318, 320; Ayvansarayî, *Mecmûa-i Tevârîh*, s. 217, 258, 361; a.m.f., *Hadikâtü'l-cevâmi'*, I, 113-115; Âsitâne Tekkeleri, s. 13; *Mecmûa-i Cevâmi'*, I, 42-43, nr. 207; 1328 *Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyyat Mecmuası*, İstanbul 1329r., s. 21; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 47-48; *Osmanlı Müellifleri*, I, 133; Ergun, *Antoloji*, I, 40-41; Konyalı, *Mimar Koca Sinan'ın Eserleri*, s. 70-73; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962-65, I, 49; Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 371; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 265, 305, 354; M. Baha Tanman, "Sinan'ın Mimârisi-Tekkeler", *Mimarbaşı Koca Sinan: Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, İstanbul 1988, I, 322; Günay Kut — Turgut Kut, "İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme", *Türkische Muszellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 213-236; Atilla Çetin, "İstanbul'daki Tekke, Zâviye ve Hânkahlar Hakkında 1199 (1784) Tarihli Önemli Bir Vesika", *VD, XIII (1981)*, s. 583-590.



M. BAHÂ TANMAN

DRAGMAN ZÂKİRİ AHMED EFENDİ

(bk. AHMED VEFKİ EFENDİ).

DRAMA

Yunanistan'ın
Makedonya kesiminde bulunan
eski bir Osmanlı şehri.

Falakrôn dağı eteğinde, Angitis nehri kollarından birinin hemen kuzeyinde yer alır. Eski adı Drabescos olup Osmanlı kaynaklarında geçen Drama (دراما، درمه، درمه) adı bu isme dayanır. Şehrin ne zaman kurulduğu bilinmemekle beraber tarihinin Makedon Krallığı dönemine kadar uzandığı belirtilir. Şehrin güneyinde Kavala yakınlarında eski Philipo'i'nin kalıntıları mevcuttur.

Uzun müddet Roma ve Bizans hâkimiyetinde kalan ve bu dönemlerde kü-

Drağman Külliyesi avlu kapısının iç yüzündeki sultan III. Ahmed'in tamir kitabesi

